

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksam 2018

Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse täispunktides.
- Hindamisjuhendis ei ole toodud kõiki õigeid vastuseid, sest osa ülesannetest nõuab õpilaselt oma seisukoha esitamist. Kõik sisult sobivad vastused loetakse õigeks. Õpilase seisukoht, põhjendused ja näited peavad olema omavahel kooskõlas. Avatud vastusega küsimuste puhul on hindamisjuhendis esitatud näiteid õpilaste võimalikest vastustest.
- Kõik punktide märkimiseks ettenähtud kastid tuleb täita. Kui õpilane vastab valesti, tuleb kasti kirjutada null (0), vastamata ülesande puhul tuleb kasti märkida kriips (–).
- Eksamitöö punktid teisendatakse hinneteks järgmiselt:
 - 68–75 punkti (90–100%) hinne 5;
 - 57–67 punkti (75–89%) hinne 4;
 - 38–56 punkti (50–74%) hinne 3;
 - 15–37 punkti (20–49 %) hinne 2;
 - 0–14 punkti (0–19%) hinne 1.

Juhime tähelepanu, et alates 2016. aastast on toimunud muudatus eksamitöö punktide märkimisel.

Kui enne 2016. aastat oli eksamitöös hindajale mõeldud kasti vaja märkida vaid osaülesannete punktid, siis nüüd on lisatud iga ülesande juurde ka **kokkuvõttev hindamiskast**, mis on osaülesannete kastidest eraldatud **jämedama joonega** ja asub ülesande töökäsuga samal joonel. Sinna tuleb märkida vastava ülesande osaülesannete eest kogutud **punktide summa**.

Näide

	Täidab hindaja
1. Selgita, mis on ajakirjandusvabadus ning ajakirjanduse roll ühiskonnas. (2 p)	2 p
1) ajakirjandusvabadus – <u>igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil.</u>	2 ÜL 1
2) ajakirjanduse roll ühiskonnas – <u>informeerimine; probleemidele tähelepanu juhtimine.</u>	1 p 1
	1 p 2

Kokkuvõttev hindamiskast hõlbustab punktide arvutamist: tuleb liita vaid nendes kastides asuvad punktid. Osaülesannete punktide märkimisel muutusi ei ole.

Kui ülesandel ei ole osaülesandeid, tuleb ülesande eest antud punktid märkida üksnes jämeda joonega kasti, mille paremas alumises nurgas on järjekorranumber (nagu osaülesannetel).

I. ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED (15 p)

1. Õigused, vabadused ja kohustused Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükis. (4 p)

Otsusta põhiseaduse abil, kas väide on õige (Õ) või väär (V). Lisa põhiseaduse paragrahv, mis kinnitab väidet või lükkab selle ümber.

Väide	Õ / V	§ nr
Eesti kodaniku Jacki kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti iseseisvust.	Õ	54
Narvas, kus elanike enamiku keel ei ole eesti keel, võib kohalikus omavalitsuses kasutada sisemise asjaajamisekeelena selle paikkonna püsielanike enamiku keelt – vene keelt.	Õ	52
Õigus eestikeelsele põhiharidusele on vaid lastel, kelle kodune keel on eesti keel.	V	37
Eesti riigikirik on Eesti Evangeelne Luterlik Kirik.	V	40

2. Sotsiaalmeedia ja suhtlusvõrgustikud. (2 p)

Sotsiaalmeedia on meedia, kus inimesed suhtlevad ning loovad ja jagavad teavet ja ideid virtuaalsetes kogukondades ning võrgustikes.

2.1. Too üks näide sotsiaalmeedia kanali või keskkonna kohta. 1 p

- **internetifoorumid**
- **blogid (WordPress.com, Blogger)**
- **Twitter**
- **Wikepeedia**
- **suhtlusportaalid, nt Facebook, Google+, YouTube**
- **(lisaks nt Instagram, Pinterest, LinkedIn, Snapchat)**

Sisult õige vastus annab punkti.

2.2. Selgita, milliseid võimalusi pakub sotsiaalmeedia ettevõtjatele või asutustele oma eesmärkide saavutamiseks. 1 p

Sotsiaalmeedia pakub ettevõtjatele või asutustele võimalust

- **reklaamida oma ettevõtet ja pakutavaid tooteid või teenuseid;**
- **korraldada tarbijakampaaniaid või promomängusid tuntuse tõstmiseks;**
- **kiiresti ja mugavalt suhelda klientidega.**

Sisult õige vastus annab punkti.

3. Plagieerimine. Vasta küsimustele, tuginedes allikale ja oma teadmistele. (4 p)

3.1. Mis on plagiaat? 1 p

Plagiaat on loomevargus, võõra teose või selle osade avaldamine enda omadena.

3.2. Miks allika autor Rain Kooli oli sunnitud lugejate ees vabandama? 1 p

Ta avaldas artikli, kus ei olnud viidatud algsele autorile.

3.3. Kes vastutab trükisõnas avaldatu eest? Märki sobiv variant plussiga (+). 1 p

☒	väljaandja
☐	autor
☐	trükikoda
☐	lugeja

3.4. Nimeta üks tingimus, millisel juhul võib kasutada teise inimese loomingut. 1 p

Tuleb viidata teosele ja selle autorile.

4. Sotsiaalne tõrjutus. (5 p)

4.1. Vasta küsimustele, tuginedes tabeli andmetele.

1) Kas esitatud aastate lõikes on töötuid olnud rohkem eestlaste või muust rahvusest isikute hulgas?

Märki sobiv variant plussiga (+). 1 p

☐	eestlased	☒	muust rahvusest isikud
--------------------------	-----------	-------------------------------------	------------------------

2) Mis on tabeli andmetel suurimaks takistuseks töö leidmisel? 1 p

Ei oska eesti keelt.

3) Missuguses töötute grupis on kasvanud 2016. aastaks töötute osakaal kõige rohkem? 1 p

Ei oska eesti keelt.

4.2. Mis, lisaks töötusele, on veel põhjuseks, et inimene võib langeda sotsiaalselt tõrjutute hulka?

Nimeta üks põhjus. 1 p

füüsiline või vaimne puue, madal haridustase, elamine äärealal vm

Sisult õige vastus annab punkti.

4.3. Kirjuta üks abinõu toimetulekuks, mida Eesti riik pakub töötutele inimestele. 1 p

- **töötuskindlustushüvitis**
- **töötutoetus**
- **tasuta arstiabi**
- **tasuta tööturukoolitus**
- **teavitamine vabadest töökohtadest**

Sisult õige vastus annab punkti.

II. RIIK JA VALITSEMINE (19 p)

1. Eesti valitsus. (2 p)

1.1. Mis on kõrgeima täidesaatva võimu peamine ülesanne Eestis? 1 p

- *Teostab täidesaatvat riigivõimu Eesti Vabariigi põhiseaduse ja seaduste alusel (Vabariigi Valitsuse seadus §1).*
- *Viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat; suunab ja koordineerib valitsusasutuste tegevust; korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Vabariigi Presidendi aktide täitmist (Eesti Vabariigi põhiseadus §87 lg 1-3).*

1.2. Kes juhib Vabariigi Valitsust? Kirjuta nimi ja ametikoht. 1 p (punkti annab nime ja ametikoha kirjutamine)

Nimi: **Jüri Ratas**

Ametikoht: **peaminister**

NB! Piisab ainult perekonnanimest.

2. Eesti ühiskonna probleemid. (3 p)

Vasta küsimustele, toetudes karikatuurile ja oma teadmistele.

2.1. Millist Eesti ühiskonnas olevat probleemi on sinu arvates karikatuuril kirjeldatud? 1 p

- **liigne suitsetamine / ebatervislikud eluviisid**
- **liiga suur aktsiisitõus**

Sisult õige vastus annab punkti.

2.2. Nimeta lisaks tubakale veel üks toode, mis on Eestis aktsiisiga maksustatud. 1 p

- **alkohol**
- **kütus** (bensiin diislikütus, kütteõli, gaas) **ja elektrienergia**
- **pakend**

NB! Õigeks tuleb lugeda ka mõne üksiku toote nimetamine.

Vaata veel: <https://www.emta.ee/et/ariklient/aktsiisid-vara-hasartmang/uldist/aktsiisimaarad>

2.3. Kas aktsiisi tõstmine aitab ühiskonnas olevaid probleeme lahendada? Märgi sobiv vastus plussiga (+) ja põhjenda oma valikut. 1 p

☐

+

jah

☐

ei

Põhjendus: *Inimesed hakkavad vähem kahjulikke tooteid tarbima/ostma. / Riik saab rohkem maksutululu, et investeerida seda teavitus- ja ennetustööle. / Kütuseaktsiisi tõstmine vähendab kütuse tarbimist ja aitab kaasa puhtamale elukeskkonnale.*

☐

jah

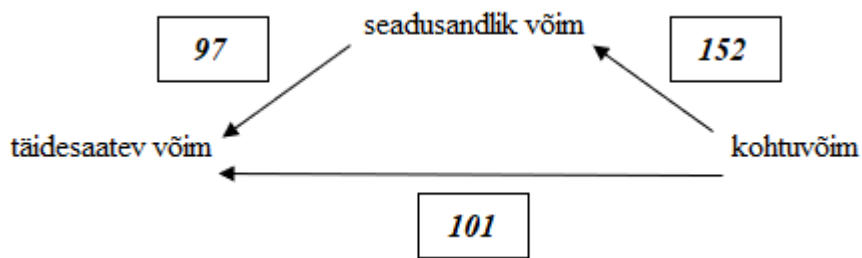
☐

+ ei

Põhjendus: **Inimesed, kes soovivad kahjulikke tooteid tarbida, leiavad selleks ikka mooduse – hoiavad mõne muu asja pealt raha kokku/ostavad tooteid mustalt turult.**

Sisult õige vastus annab punkti.

3. Kuidas kontrollivad Eesti Vabariigis üksteist seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim? Kirjuta esitatud valikutest iga noole juurde kasti üks sobiv põhiseaduse paragrahvi number. Jälgi noole suunda. Kaks põhiseaduse paragrahvi jääb üle. (3 p)

- § 97 Riigikogu võib avaldada Vabariigi valitsusele, peaministrile või ministrile umbusaldust otsusega, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.
- § 100 Vabariigi Valitsuse liikmed võivad sõnaõigusega osaleda Riigikogu ja tema komisjonide töös.
- § 101 Valitsuse liiget süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega lõppevad tema volitused.
- § 136 Riigikontrolör võib oma ülesannetes kuuluvais asjus võtta sõnaõigusega osa Vabariigi Valitsuse istungitest.
- § 152 Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega.

4. Eesti Vabariigi institutsioonid. (2 p)

Demokraatlikus riigis on loodud ametiasutused ja institutsioonid, mis kontrollivad võimukasutust. Leia loetelust õiguskantsleri, vabariigi presidendi ja riigikontrolli üks ülesanne ning märgi selle ees antud number tabelisse. Kaks ülesannet jääb üle. 2 p (3 õiget 2 p, 2 õiget 1 p)

Ametiasutus/institutsioon	Ülesande nr
õiguskantsler	2
vabariigi president	4
riigikontroll	5

- Jälgib eraettevõtete majandustegevust.
- Teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu üle.
- Tagab riigi julgeoleku ja jälgib põhiseaduslikust korrast kinnipidamist.
- Esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtluses.
- Kontrollib, kuidas riik ja kohalikud omavalitsused on maksumaksja raha kulutanud ning mida selle eest pakkunud.

5. Kohalikud valimised. (4 p)

5.1. Mis aastal toimuvad järgmised kohalike omavalitsuste volikogude valimised? 1 p

2021. aastal

5.2. Mis vanusest alates saab kohalikel valimistel hääletada ja mis vanusest alates kandideerida? 2 p

Hääletada: **alates 16. eluaastast**

Kandideerida: **alates 18. eluaastast**

5.3. Kohalikel valimistel saavad osaleda kõik hääleõiguslikud kohaliku omavalitsuse üksuse maa-alal püsivalt elavad isikud, ka need, kes pole Eesti Vabariigi kodanikud. Miks on oluline, et ka nemad saaksid valida? 1 p

Elanikud puutuvad kohaliku omavalitsuse poolt pakutavate teenustega kokku palju tihedamalt kui riigi poolt pakutavatega, seetõttu on neil suurem õigus kaasa rääkida.

Sisult õige vastus annab punkti.

6. Kes ja kuidas seab ametisse kohaliku omavalitsuse juhi – linnapea või vallavanema? (1 p)

Kohaliku omavalitsuse juhi valib omavalitsusüksuse volikogu.

7. Õigusriik. (4 p)

7.1. Selgita mõiste „õigusriik”. 1 p

- **Riik, kus riigivõimu teostatakse seaduste alusel.**
- **Riik, kus kõige olulisemal kohal on seadused, mis kehtivad ühtmoodi kõigile.**

Sisult õige vastus annab punkti.

7.2. Kas Eesti on õigusriik? Märki sobiv vastus plussiga (+) ning selgita õigusriigi tunnuse abil. 1 p

☐

+

jah

☐

ei

Eesti on õigusriik, sest

- **kehtib võimude lahusus: parlament, valitsus, kohtuvõim ning kolm võimu kontrollivad üksteise tegevust;**
- **seadused on kooskõlas põhiseadusega;**
- **õigust mõistab ainult kohus ja seda seaduste alusel;**
- **tagatud on inimeste põhiõigused – õigus haridusele, eraelu puutumatusel jms.**

☐

jah

☐

+

ei

Eesti ei ole õigusriik, sest

- **inimeste põhiõigused pole tihti tagatud ning riik püüab inimeste eraelu kontrollida;**

- *riigi juhtimises on palju korruptsiooni, mis tähendab, et riigivõimu ei teostata seaduste alusel.*

Sisult õige vastus annab punkti.

7.3. Otsusta, kas vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele on tabelis märgitud õigused igapäheõigused või kodanikuõigused. Märki tabeli sobivasse lahtrisse pluss (+). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Kodanikuõigus	Õigus	Igapäheõigus
	õigus haridusele	+
+	õigus saada abi välisriigis viibides	
	õigus puhtale looduskeskkonnale	+
+	õigus valida Riigikogu	
+	õigus kuuluda erakonda	
	õigus isikupuutumatusse	+

III. KODANIKUÜHISKOND (13 p)

1. Vabatahtlik tegevus: võimalused ja mured. (8 p)

Loe tekst läbi ning vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

1.1. Millises vanusegrupis on vabatahtlikke naisi kõige rohkem? 1 p

Vanusegrupis 25–49

1.2. Mitu protsenti kõikidest vabatahtlikest moodustavad mehed? 1 p

42%

1.3. Kas rohkem on vabatahtlikke, kes tegutsesid oma algatusel, või neid, kes osalesid mõne organisatsiooni kutsel? Märki sobiv vastus plussiga (+). 1 p

+	Rohkem on oma algatusel tegutsevaid vabatahtlikke.
	Rohkem on mõne organisatsiooni kutsel tegutsevaid vabatahtlikke.

1.4. Esita allikateksti põhjal üks fakt, mis kinnitab, et Eestis on vabatahtlik tegevus levinud. 1 p

Eestis on vabatahtlik tegevus levinud, sest

- *aasta jooksul osaleb vabatahtlikus tegevuses 31% elanikest, mis on 2% võrra rohkem kui Euroopa Liidu keskmine näitaja;*
- *vabatahtlikud tegutsevad igas Eesti maakonnas;*
- *73% vabatahtlikest panustasid vabatahtlikku tegevusse rohkem kui üks kord.*

Sisult õige vastus annab punkti.

1.5. Töö kaardiga. Vabatahtlike osakaal maakonniti. 4 p

Vasta allikateksti andmete ja kaardi põhjal küsimustele.

1) Nimeta kaks kõige suurema vabatahtlike osakaaluga maakonda.

Maakonna nimi: **Jõgevamaa** Nr kaardil: **10**

Maakonna nimi: **Võrumaa** Nr kaardil: **15**

2) Nimeta kaks kõige väiksema vabatahtlike osakaaluga maakonda.

Maakonna nimi: **Saaremaa** Nr kaardil: **2**

Maakonna nimi: **Põlvamaa** Nr kaardil: **14**

2. Noorte osalemisvõimalused ja õpilasorganisatsioonid. (5 p)

Loe tekst läbi ning vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal.

2.1. Milles väljendus noorte tantsuhuviliste kodanikualgatus pärast tantsupeo etenduse ärajäämist? 1 p

Noorte tantsuhuviliste eestvedajate kodanikualgatus seisnes selles, et nad otsustasid korraldada omaalgatusliku tantsupeo Vabaduse väljakul.

Sisult õige vastus annab punkti.

2.2. Kuidas aitasid suhtlusvõrgustikud kaasa omaalgatusliku tantsupeo korraldamisele Vabaduse väljakul? 1 p

Suhtlusvõrgustiku (Facebook) kaudu oli tagatud korraldusmeeskonna suhtlemine, etenduse planeerimine ja osalejate kutsumine Vabaduse väljakule.

Sisult õige vastus annab punkti.

2.3. Miks on omaalgatusliku tantsuetenduse korraldamine Vabaduse väljakul näide kodanikuühiskonna toimimisest? 1 p

Tantsuetenduse korraldamine on näide kodanikuühiskonna toimimisest, sest

- **see oli noorte inimeste enda algatus ja initsiatiiv;**
- **omaalgatusliku tantsuetenduse tegid noored inimesed ise ilma riigi ja erasektori sekkumiseta.**

Sisult õige vastus annab punkti.

2.4. Miks on seesugused noorte algatused ühiskonnale vajalikud? Nimeta kaks põhjust. 2 p

Sellised noorte algatused on ühiskonnale vajalikud, sest tänu nendele

- **areneb koostöö inimeste vahel;**
- **muutub ühiskonnaelu palju mitmekesisemaks ja huvitavamaks;**
- **muutub kodanikuühiskond tugevamaks;**

- **arenevad noorte inimeste initsiatiiv ja organisatoorsed oskused;**
- **tugevneb noorte seos riigiga.**

Sisult õige vastus annab punkti.

IV. MAJANDUS (18 p)

1. Vasta küsimustele allika toel ja oma teadmiste põhjal. (6 p)

1.1. Mis Eesti riigiasutus tegeleb tööturu probleemidega? 1 p

Eesti Töötukassa

1.2. Miks on põhiharidusega noortel töö leidmine keeruline? 1 p

Põhiharidusega noortel on töö leidmine keeruline, sest

- ***tööandjad ootavad töötajatelt varasemaid kogemusi;***
- ***noortel puudub erialane haridus.***

1.3. Kes on registreeritud töötu? 1 p

Registreeritud töötu on inimene, kes ei tööta, on Töötukassas arvele võetud ja otsib tööd.

1.4. Kuidas riik motiveerib tööandjaid võtma tööle noori? 1 p

Noore tööleaitamiseks makstakse tööandjale palgatoetust ja hüvitatakse noore koolituskulud.

1.5. Nimeta üks kohustus, mille riik seab tööandjatele, et saada toetust noorte töölevõtmisel. 1 p

- ***Tööandja peab sõlmima noorega tähtajatu töölepingu või vähemalt kaheaastase tähtajalise lepingu.***
- ***Tööandja peab võimaldama noorele vajaduse korral väljaõpet töökohal ja/või osalemist tööalasel koolitusel.***

1.6. Kas sinu arvates peaks noorte tööpuuduse puhul sekkuma eelkõige riik või vastutab oma karjääri eest noor ise? Märki sobiv vastus plussiga (+) ja põhjenda oma seisukohta. 1 p

☐ +

riik

☐

noor

Põhjendus: Põhjus, miks noored tööd ei leia, ei sõltu tihti nendest endist ning seega saab riik toetuste ja koolitusprogrammide kaudu noorte töölesaamist parandada.

☐

riik

☐ +

noor

Põhjendus: Noor vastutab ise oma hariduse ja kogemuste omandamise eest; kui tööd pole võimalik leida, saaks teha vabatahtlikku tööd või käia praktikal; need kogemused aitaksid hiljem tööd leida.

Sisult õige vastus annab punkti.

2. Riigieelarve. (4 p)

Vasta küsimustele allika „Riigieelarve kulud 2017” toel ja oma teadmiste põhjal.

2.1. Selgita mõiste „eelarve”. 1 p

Rahaliste sissetulekute (tulude) ja väljaminekute (kulude) plaan.

2.2. Mis valdkonnale kulus vastavalt 2017. aasta eelarvele kõige rohkem raha? 1 p

Sotsiaalne kaitse

2.3. Miks on riigi kulud sotsiaalsele kaitsele suured? Selgita näite abil. 1 p

Palju on inimesi, kes ei saa ilma täiendava toeta hakkama, näiteks pensionärid ja erivajadustega inimesed.

2.4. Millisele valdkonnale peaks riik sinu arvates rohkem raha kulutama? Nimeta valdkond ja põhjenda näite abil. 1 p

Valdkond: **riigikaitse**

Põhjendus: **olukord maailmas on muutunud pingelisemaks; enam on terrorirünnakuid; Eesti suhted Venemaaga on halvenenud.**

Sisult õige vastus annab punkti.

3. Palk. (6 p)

3.1. Kas töötava inimese pangaarvele kantakse brutopalk või netopalk? 1 p

☐

brutopalk

☐

+

netopalk

3.2. Mis makse (makseid) maksab töötaja oma töötasult? Kirjuta vastus sobiva maksumäära järele. 3 p

1,6%	töötuskindlustusmakse
2%	pensionikindlustus / kogumispension
20%	tulumaks

3.3. Kas tabelis loetletud töötajad saavad palka riigieelarvest (avalik sektor) või erasektorist? Märki tabeli sobivasse lahtrisse pluss (+). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Avalik sektor	Ametinimetus	Erasektor
+	kultuuriminister	
+	politseinik	
	OÜ Pae Farmer autojuht	+
+	riigikohtunik	
	G4S turvatöötaja	+
	Rimi müüja	+

4. Nimeta riigieelarvesse laekuv tööandja maks, millest kaetakse riikliku pensioni- ja tervisekindlustuse kulud. (1 p)

Sotsiaalmaks

5. Selgita, miks on oluline maksta riigile makse. (1 p)

Riigile on oluline maksta makse, et

- ***saada tasuta arstiabi;***
- ***saada riiklikku pensionit;***
- ***saada töötuskindlustushüvitist;***
- ***Eesti riik oleks kaitstud välisvaenlaste eest;***
- ***tagada siseturvalisus riigis;***
- ***tagada võimalikult kvaliteetsed ja kõikidele kättesaadavad teenused.***

Sisult õige vastus annab punkti.

V. ARVAMUSLUGU (10 p)

Vali kolmest teemast üks ja kirjuta arvamislugu. Vastamisel kasuta ära kõik märksõnad, ava nende sisu ja lisa vähemalt kaks asjakohast näidet. Arvamislugu peab moodustama seotud terviku, järgima õigekirjareegleid ning peegeldama sinu seisukohta või hinnangut käsitletava teema kohta. Märksõnade kasutamise järjekord vali ise.

1. Koolikiusamine ei ole kaebamine – see on enese ja teiste kaitsmine

Märksõnad: koolikiusamine, põhjused, kiusatav, kiusaja, kõrvalseisjad, märkamine ja reageerimine

2. 16aastased noored on valmis poliitikas osalema

Märksõnad: vastutus, valimised, kogukond, kaasamine, poliitilised kogemused

3. Kui palju peaks riik inimeste käitumist reguleerima?

Märksõnad: sõnavabadus, vaba valik, vastutus, eluviis, reeglite kehtestamine

Hindamine

1 p – tekst on tervik

1 p – stiil ja õigekiri on korrektsed

1 p – esitatud on isiklik arvamus/järeldus/hinnang

1 p – esitatud on üks teemakohane näide; 2 p – esitatud on kaks teemakohast näidet

1 p – avatud on ühe märksõna sisu; 2 p – avatud on kahe märksõna sisu; 3 p – avatud on kolme märksõna sisu; 4 p – avatud on nelja märksõna sisu; 5 p – avatud on viie märksõna sisu